

פרשת בא / הרב מנשה בן-יוסף

במכת בכורות מצאנו ענין מיוחד שלא מצאנו בשאר המכות, שהוצרכו בה בני ישראל לפסיחה ולשמירה מיוחדת כדי שלא יפגעו עם המצרים במכה, ואף הוצרכו למצוה מיוחדת עבור כר, לתת את דם הפסח על המשקוף ועל שתי המזוזות, ועל ידי כך ינצלו. וכן כתוב – "ולקחו מן הדם ונתנו על שתי המזוזות ועל המשקוף על הבתים אשר יאכלו אתו בהם... והיה הדם לכם לאת על הבתים אשר אתם שם וראיתי את הדם ופסחתי עלכם ולא יהיה בכם נגף למשחית בהפתי בארץ מצרים".

והתמיהה עולה מאלה, הלא במכת ערוב ודבר הופלו ישראל ולא פגעה בהם המכה כמפורש בתורה, וכן למדונו רבותינו שכך היה גם בשאר המכות, ולא הוצרכו שם לפסיחה ולא לשום מצוה, ומה נשתנית מכת בכורות?

ואל תהא פסיחה זו קלה בעיניך, שהרי לזכר פסיחה זו נצטוונו להקריב את קרבן הפסח מדי שנה בשנה לחק לנו ולבנינו עד עולם, ועלינו להבין למה הוצרכה פסיחה זו ומה ענינה.

ונראה הענין בזה, שמכת בכורות לא היתה עוד מכה פרטית על מצרים, אלא מכה של שבירת כל כח תומאת מצרים ואלהיה, וכמו שאנו רואים שבכל אלהי מצרים עשה ה' שפטים בלילה זה.

ומכיון שכך, מענין המכה הוא שכל השייך ומחובר לטומאת מצרים יפגע במכה זו, וישראל שבאותו הדור היו אחוזים ואדוקים בטומאת אלהי מצרים, כמפורש ביהושע (כד יד) – "והסירו את אלהים אשר עבדו אבותיכם בעבר הנקר ובמצרים ועבדו את ה'". ויותר בביאור ביחזקאל (כ ז-ח) "ואמר אליהם איש שקוצי עיניו השליכו ובגלולי מצרים אל תטמאו אני ה' א-להיכם. וימרו בי ולא אבו לשמע אלי איש את שקוצי עיניהם לא השליכו ואת גלולי מצרים לא עזבו ואמר לשפך חמתי עליהם לכלות אפי בהם בתוך ארץ מצרים". ועל כן היה מן הדין שאף הם יפגעו במכה, וציום ה' על קרבן הפסח שהוא זבחת תועבת מצרים כידוע, וכניסה לעבודת ה' א-להי ישראל, ובכך יוצאים הם מכלל הדבוקים בטומאת מצרים, ונכנסים הם תחת כנפי השכינה תחת צילו של ה' א-להינו.

ועל כן דרשו חז"ל (מכילתא בא) – "משכו וקחו לכם צאן - משכו ידיכם מעבודה זרה, וקחו לכם צאן למצוה", שענין קרבן הפסח היה התנתקות מעבודה זרה לבוא לקרבת ה'. וכן מצינו לדורות בפסח חזקיהו ובפסח יאשיהו, שכשהשיבו המלכים הצדיקים האלו את ישראל מעבודה זרה אל ה' א-להינו עשו מעמד גדול של קרבן פסח, כמו שמתואר באריכות בדברי הימים (דה"ב כט-ל ודה"ב לד-לה). כל זאת - מפני שענינו של קרבן פסח הוא היציאה מתחת יד אלהים אחרים להכנס תחת צילו של ה' א-להי ישראל.

ואולם יש להתבונן, שקרבן פסח שונה מכל הקרבנות כולם, שעיקרו לא בא אלא לאכילה. ומשום כך אע"פ שכל הקרבנות הבאין בטומאה אינם נאכלים - הפסח שבא בטומאה נאכל בטומאה, שלא בא מתחילתו אלא לאכילה כמ"ש במשנה בפסחים (עו:), ובפסח מצרים מבואר בגמ' (פסחים צו.) שלא הקטירוהו כלל והיה כולו לאכילה, על אימוריו וחלביו [אמנם נראה שם, שבנתינה על המשקוף ועל שתי המזוזות היה צד עבודה, כמ"ש שם - 'שלשה מזבחות היו שם על המשקוף ועל שתי המזוזות', ומ"מ גם עבודה זו מילתא תליא באכילה, כמ"ש 'ונתנו את הדם... על הבתים אשר יאכלו אותו בהם'].

ומזה נראה שענין קרבן הפסח הוא להיות מבני ביתו של הקב"ה ולאכול משולחנו, להתענג עליו ולשמוח בו, שזה כלל ענין אכילת הקרבנות, שעל כן תמיד נזכר אצל אכילת הקרבנות שמחה, כמ"ש (דברים כז ז) – "וזבחת שלמים ואכלת שם ושמחת לפני ה' א-להיך", וכהנה רבות. ויש להבין איך משתייך זה לענין הפרישה מע"ז, והכניסה לעבודת ה' א-להי ישראל.

והביאור בזה, שענין עבודה זרה שלעומתה עומדת עבודת ה' - אין עיקרה טמונה בשאלה האם אדם מחליט להקדיש את חייו למען ה', או חלילה למען איזה אליל של שקר, אלא עיקרה היכן רואה האדם את טובתו, האם בקשר לה' א-להי ישראל, או שמא סבור הוא לקבל טובה דרך אותם אלילים אשר לא

ירעו ולא יטיבו! וחומר ע"ז, שהוא כזנות אשה תחת בעלה, הוא בסור ישראל מלראות את ה' א-להיהם כמקור טובם, ללכת לקבל שפע ממקורות זרים ונכריים, כמ"ש (ירמיה ב יג) – "כִּי שָׁתִּים רְעוֹת עָשָׂה עִמִּי אֶתִּי עֲזָבוּ מִקֹּדֶם חַיִּים לְחָצֵב לָהֶם בָּאֲרוֹת בָּאֲרֹת נִשְׁבָּרִים אֲשֶׁר לֹא יָכְלוּ הַמַּיִם".

ומן הטעם הזה קושרים תמיד הנביאים את חטא ע"ז בחטא ההסתמכות על עמים אחרים, ועל כוחות אחרים, כמ"ש (הושע יד ד) – "אֲשׁוּר לֹא יוֹשִׁיעֵנוּ עַל סוּס לֹא נִרְכָּב וְלֹא נֹאמַר עוֹד אֱלֹהֵינוּ לְמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ" וכהנה רבות, שהענין השווה בחטאים האלו הוא לראות כח אחר כמקור לטובתנו, מלבד ה' א-להינו.

ועל כן קרבן הפסח - שענינו יציאה מע"ז וכניסה תחת צל ה' - עיקרו לאכילה, שעיקר עזיבת העבודה הזרה היא להבין כי מקור טובתנו הוא ה' א-להינו, ועל כן דווקא האכילה משולחננו והשמחה בו - היא היא הכניסה לעבודתו ועזיבת כל אלוה אחר זולתו!

ובימינו אנו יצרא דע"ז בטל, אולם מן ההיסמכות על עמים אחרים וכוחות זרים עדיין לא נרפאנו, ויה"ר שיערה עלינו רוח טהרה ממרום, ונזכה לבטוח רק בו לבדו, ולא נשגיח עוד על מה יאמרו בגויים, וכמה נאה יהיה לעשות זאת במעמד קרבן פסח גדול ועצום שלא היה כמותו, מעמד שיבטא הן מבחינה מעשית והן מבחינה רעיונית את עזיבת הבטחון בגויים ואת הכניסה לחסות בצל כנפיו של ה' א-להינו. במהרה בימינו אמן.